

IFLA-UNESCO Publisko bibliotēku manifests 2022

Sabiedrības un indivīda brīvība, labklājība un attīstība ir cilvēces pamatvērtības. Tās ir nodrošinātas tikai tad, ja labi informētiem pilsoņiem ir iespēja īstenot savas demokrātiskās tiesības un aktīvi darboties sabiedrībā. Konstruktīva līdzdalība un demokrātijas attīstība ir atkarīga no pietiekamas izglītības, kā arī no brīvas un neierobežotas piekļuves zināšanām, idejām, kultūrai un informācijai.

Publiskās bibliotēkas – vietējie vārti uz zināšanām – nodrošina pamatnosacījumus indivīdu un sociālo grupu mūžizglītībai, patstāvīgai lēmumu pieņemšanai un kultūras attīstībai. Tās veido veselīgas zināšanu sabiedrības pamatu, nodrošinot piekļuvi visu veidu zināšanām, tostarp zinātniskajiem datiem un vietējai informācijai, un sniedzot iespējas gan radīt zināšanas, gan apmainīties ar tām bez komerciāliem, tehnoloģiskiem vai juridiskiem šķēršļiem.

Katrā valstī, bet īpaši jaunattīstības valstīs, bibliotēkas palīdz nodrošināt, lai tiesības uz izglītību un līdzdalību zināšanu sabiedrībā un sabiedrības kultūras dzīvē būtu pieejamas pēc iespējas lielākam cilvēku skaitam.

Šis manifests paziņo UNESCO ticību publiskajām bibliotēkām kā dzīvam izglītības, kultūras, iekļautības un informācijas spēkam, kas ir būtisks faktors ilgtspējīgai attīstībai un individuālai miera un garīgās labklājības sasniegšanai caur katra cilvēka apziņu.

Tādēļ UNESCO mudina valstis un vietējās pašvaldības atbalstīt un aktīvi iesaistīties publisko bibliotēku attīstībā.

Publiskās bibliotēkas

Publiskās bibliotēkas ir vietējie informācijas centri, kas saviem lietotājiem padara viegli pieejamas visu veidu zināšanas un informāciju. Tās ir būtiskas zināšanu sabiedrības sastāvdaļas, kuras pastāvīgi pielāgojas jauniem saziņas līdzekļiem, lai izpildītu savu uzdevumu – nodrošināt vispārēju piekļuvi informācijai un sniegt iespējas ikvienam jēgpilnai informācijas izmantošanai. Tās nodrošina publiski pieejamu telpu zināšanu radīšanai, informācijas un kultūras apmaiņai un izplatīšanai, kā arī pilsoniskās iesaistes veicināšanai.

Bibliotēkas veido kopienas, proaktīvi uzrunājot jaunas auditorijas un efektīvi uz klausot mērķauditorijas, lai izstrādātu tādus pakalpojumus, kas atbilst vietējām vajadzībām un palīdz uzlabot dzīves kvalitāti.

Sabiedrība uzticas savām bibliotēkām, savukārt bibliotēkas cenšas aktīvi informēt savas kopienas un palīdzēt tām būt zinošām.

Publisko bibliotēku pakalpojumi tiek nodrošināti pēc vienlīdzīgas pieejamības principa visiem cilvēkiem neatkarīgi no vecuma, tautības, dzimuma, reliģijas, valodas, sociālā statusa vai jebkādām citām pazīmēm. Īpaši pakalpojumi un resursi ir jānodrošina tiem lietotājiem, kuri dažādu iemeslu dēļ nevar izmantot parastos pakalpojumus un resursus, piemēram, lingvistiskajām mazākumgrupām, cilvēkiem ar funkcionālajiem traucējumiem, vājām digitālajām vai datorprasmēm, zemām rakstpratības spējām vai tiem, kas atrodas slimnīcā vai cietumā.

Visām vecumgrupām jānodrošina iespēja atrast viņu vajadzībām atbilstošus resursus. Krājumos un pakalpojumos jāiekļauj visu veidu mediji un modernās tehnoloģijas, kā arī tradicionālie materiāli. Būtiska nozīme ir augstai kvalitātei, atbilstībai vietējām vajadzībām un apstākļiem, kā arī kopienas valodu un kultūru daudzveidības atspoguļošanai. Bibliotēkas krājumam un pakalpojumiem jāatspoguļo aktuālās tendences un sabiedrības attīstība, kā arī jāatgādina par iepriekšējiem cilvēces centieniem un radošuma izpausmēm.

Krājumi un pakalpojumi nedrīkst būt pakļauti nekāda veida ideoloģiskai, politiskai vai reliģiskai cenzūrai vai komerciālam spiedienam.

Publisko bibliotēku pamatuzdevumi

Publisko bibliotēku pakalpojumi ir balstīti uz vairākiem pamatuzdevumiem, kuri saistīti ar informāciju, rakstpratību, izglītību, iekļaušanu, pilsonisko līdzdalību un kultūru. Veicot šos svarīgos uzdevumus, publiskās bibliotēkas palīdz sasniegt ilgtspējīgas attīstības mērķus un veidot taisnīgāku, humānāku un ilgtspējīgāku sabiedrību.

- Nodrošināt piekļuvi plašam informācijas un ideju klāstam bez cenzūras, atbalstot formālo un neformālo izglītību visos līmeņos, kā arī mūžizglītību, kas ļauj nerimtīgi, brīvprātīgi un patstāvīgi meklēt zināšanas visos dzīves posmos.
- Sniegt personīgās radošās attīstības iespējas un stimulēt iztēli, radošumu, zinātkāri un empātiju.
- Radīt un stiprināt lasīšanas paradumus no dzimšanas līdz pilngadībai.
- Uzsākt un atbalstīt rakstpratības pasākumus un programmas un piedalīties tajās, lai attīstītu lasīšanas un rakstīšanas prasmes un veicinātu medijpratības, informācijpratības un digitālās pratības attīstību visiem cilvēkiem jebkurā vecumā, tādējādi nodrošinot informētas un demokrātiskas sabiedrības attīstību.
- Sniegt pakalpojumus savām kopienām gan klātienē, gan attālināti, izmantojot digitālās tehnoloģijas, kas nodrošina piekļuvi informācijai, krājumiem un programmām, kad vien iespējams.
- Nodrošināt piekļuvi visu veidu kopienas informācijai un kopienas organizēšanas iespējām, apzinoties bibliotēkas lomu un nozīmi sabiedrības struktūras pamatos.
- Nodrošināt savām kopienām piekļuvi zinātnes atziņām, piemēram, pētījumu rezultātiem un veselības informācijai, kas var ietekmēt cilvēku dzīvi, kā arī dot iespēju piedalīties zinātnes attīstībā.

- Sniegt atbilstošus informācijas pakalpojumus vietējiem uzņēmumiem, biedrībām un interešu grupām.
- Saglabāt un sniegt piekļuvi vietējo un pamatiedzīvotāju datiem, zināšanām un mantojumam (tostarp mutvārdu tradīcijām), nodrošinot vidi, kurā vietējā kopiena var uzņemt aktīvu lomu vācāmo, saglabājamo un izplatāmo materiālu identificēšanā saskaņā ar sabiedrības vēlmēm.
- Veicināt starpkultūru dialogu un kultūru daudzveidību.
- Veicināt kultūras izpausmju un mantojuma saglabāšanu un jēgpilnu pieejamību, mākslas atzīšanu, atvērtu piekļuvi zinātniskajai informācijai, pētniecībai un inovācijām gan tradicionālajos medijos, gan digitalizētos un digitāli radītos materiālos.

Finansējums, tiesību akti un tīkli

Piekļuve publisko bibliotēku ēkām un pakalpojumiem ir principiāli nodrošināma bez maksas. Par publiskajām bibliotēkām atbild pašvaldības un valsts iestādes. Tas ir atbalstāms ar īpašiem un atjauninātiem tiesību aktiem, kas ir saskaņoti ar starptautiskajiem līgumiem un nolīgumiem. Piekļuvi finansē valsts iestādes un pašvaldības. Tai jābūt ikvienas ilgtermiņa stratēģijas būtiskai sastāvdaļai attiecībā uz kultūru, informācijas sniegšanu, rakstpratību un izglītību.

Digitālajā laikmetā autortiesību un intelektuālā īpašuma likumiem ir jānodrošina, ka publiskajām bibliotēkām ir iespējas ar saprātīgiem nosacījumiem iegūt un darīt pieejamu digitālo saturu līdzvērtīgi tam, kā tas tiek darīts ar fiziskajiem resursiem.

Lai nodrošinātu bibliotēku koordināciju un sadarbību valsts mērogā, tiesību aktos un stratēģiskajos plānos ir jādefinē un jāatbalsta arī nacionālie bibliotēku tīkli, kuru pamatā ir saskaņoti pakalpojumu standarti.

Publisko bibliotēku tīkli jāveido saistībā ar valsts, reģionālajām, pētniecības un speciālajām bibliotēkām, kā arī ar bibliotēkām skolās, koledžās un universitātēs.

Darbība un vadība

Jābūt skaidri formulētai politikai, kas nosaka mērķus, prioritātes un pakalpojumus atbilstoši vietējo kopienu vajadzībām. Šajā procesā liela nozīme ir vietējām zināšanām un kopienas līdzdalībai, un vietējās kopienas ir jāiekļauj lēmumu pieņemšanā.

Publiskajām bibliotēkām jābūt efektīvi organizētām un jāuztur profesionālie darba standarti.

Pakalpojumiem ir jābūt fiziski vai digitāli pieejamiem visiem kopienu locekļiem. Tam ir nepieciešamas labi izvietotas un labi aprīkotas bibliotēku ēkas, labas lasīšanas un mācību telpas, kā arī atbilstošas tehnoloģijas un darba laiks. Tas vienlīdz attiecas arī uz atbalsta pakalpojumiem tiem, kuri nevar apmeklēt bibliotēku.

Bibliotēku pakalpojumi ir jāpielāgo dažādām lauku un pilsētu kopienu vajadzībām, kā arī marginalizētu grupu, lietotāju ar īpašām vajadzībām, daudzvalodu lietotāju un kopienas pamatiedzīvotāju vajadzībām.

Bibliotekāri ir aktīvi starpnieki starp lietotājiem un resursiem – gan digitālajiem, gan tradicionālajiem. Atbilstošu pakalpojumu nodrošināšanai ir nepieciešami pietiekami cilvēkresursi un materiālie resursi, kā arī bibliotekāru profesionālā un tālākizglītība, lai risinātu gan šī brīža, gan nākotnes izaicinājumus. Vadībai ir jākonsultējas ar bibliotēku speciālistiem, lemjot par kvantitatīvi un kvalitatīvi pietiekamu resursu noteikšanu.

Jānodrošina informatīvās un izglītības programmas, lai palīdzētu lietotājiem izmantot visus pieejamos resursus.

Bibliotēku ietekmes novērtēšana un datu vākšana ir pastāvīgas, regulāras pētniecības uzdevums; iegūtie dati jāizmanto, lai politikas veidotājiem parādītu bibliotēku sniegto labumu sabiedrībai. Statistikas dati jāvēc ilgtermiņā, jo bibliotēku devums sabiedrībai bieži vien ir redzams nākamajās paaudzēs.

Partnerības

Partnerattiecību izveide ir būtiski svarīga, lai bibliotēkas sasniegtu plašāku un daudzveidīgāku sabiedrību. Ir jānodrošina sadarbība ar attiecīgajiem partneriem – lietotāju grupām, skolām, nevalstiskajām organizācijām, bibliotēku asociācijām, uzņēmumiem un citiem profesionāļiem vietējā, reģionālā, valsts, kā arī starptautiskā līmenī.

Manifesta īstenošana

Lēmumu pieņēmēji valsts un pašvaldību līmenī visā pasaulē, kā arī pasaules bibliotēku kopiena tiek mudināti īstenot šajā manifestā izklāstītos principus.

2022. gada 18. jūlijā

Tulkojums latviešu valodā: Latvijas Bibliotekāru biedrība ar Valsts kultūrkapitāla fonda atbalstu

